

Nauczanie architektury według myśli dydaktycznej profesora Bolesława Szmidta

Wojciech Jabłoński

<https://orcid.org/0000-0002-4954-2279>

w.jablonski@pollub.pl

Katedra Architektury, Urbanistyki i Planowania Przestrzennego,
Wydział Budownictwa i Architektury, Politechnika Lubelska

Streszczenie: W artykule przedstawione zostały poglądy oraz metody dydaktyczne profesora Bolesława Szmidta na podstawie raportów i wyników prac profesora w komisjach SARP i innych źródłach oraz na podstawie materiałów dydaktycznych, projektów studenckich opracowanych pod kierunkiem Bolesława Szmidta. W artykule wykorzystano tradycyjne metody badawcze: analizę dostępnych materiałów archiwalnych, studia literaturowe oraz przeprowadzone zostały wywiady z współpracownikami oraz absolwentami profesora. Podjęto próbę scharakteryzowania metod dydaktycznych oraz procesu dydaktycznego na kierunku Architektura, jakie powinny obowiązywać według Bolesława Szmidta.

Słowa kluczowe: edukacja architektoniczna, Bolesław Szmidt, Polska Szkoła Architektury, Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej

Wstęp

Wielu polskich architektów tworzących w XX wieku oprócz praktyki projektowej prowadziło również działalność naukowo-dydaktyczną. Powiązanie działalności praktycznej z teoretyczną pozwalało architektom na rozwój myśli architektonicznej, przede wszystkim projektowej oraz na praktyczne przygotowanie przyszłych pokoleń architektów w procesie edukacji. Jednym z wybitnych przedstawicieli projektantów, będących nauczycielami akademickimi był profesor Bolesław Szmidt – architekt–twórca wielu obiektów w Polsce od lat 30. do lat 90. XX wieku, współtwórca Polskiej Szkoły Architektury w Liverpoolu.

Bolesław Szmidt ukończył studia na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, wykonując pracę dyplomową pod kierunkiem prof. Adolfa Szyszko-Bohusza. Okres studiów oraz poglądy profesorów często później przywoływane są przez Bolesława Szmidta w opracowywanych przez niego materiałach dydaktycznych lub projektach studialnych¹. Po obronie swojej pracy magisterskiej w 1932 roku został zaproszony do współpracy na stanowisku asystenta prof. Franciszka Krzywdy-Polkowskiego w Katedrze Projektowania Wnętrz i Krajobrazu. Niestety z jego pracy na Wydziale nie zachowały się dokumentacja ani materiały archiwalne. Jedynym materiałem dotyczącym tego okresu jest „Szkic biograficzny” Bolesława Szmidta z wystawy z 1981 roku towarzyszącej przyznaniu Honorowej Nagrody SARP², w których Szmidt zawarł wspomnienia dotyczące profesora Franciszka Krzywdy-Polkowskiego i jego sposobu nauczania oraz zainteresowań architektonicznych, takich jak kompozycja krajobrazowa i architektoniczna, architektura Franka Lloyd-Wrighta, które w późniejszym okresie rozwijał indywidualnie również Szmidt.

1 Bolesław Szmidt przywołuje np. główne założenia kompozycyjne wg Oskara Sosnowskiego dla rozwoju miasta Warszawa w artykule *Odbudowa Warszawy, ośrodki, zespoły i akcenty architektoniczne*, [w:] *Biuletyn TUP*, nr 1/1944, Londyn 1944, s. 74–95, Projekty swoich wykładowców przywołuje również w materiałach dydaktycznych opracowanych na potrzeby kursu „Projektowanie Architektoniczne” w Polskiej Szkole Architektury.

2 Archiwum SARP, teczka *Bolesław Szmidt – wystawa, Szkic biograficzny*, s. 7.

W czasie II wojny światowej, Bolesław Szmidt w 1942 roku, zainicjował i utworzył Polską Szkołę Architektury – jedyne legalnie funkcjonującego polskiego wydziału architektury działającego przy Uniwersytecie w Liverpoolu. Po powrocie do kraju w 1947 roku ubiegał się o posadę kierownika Katedry Projektowania Architektury Przemysłowej na Politechnice Krakowskiej. Jednak prawdopodobnie ze względów politycznych i niechęci władz centralnych wobec przyjeżdżających do Polski z zachodu byłych żołnierzy nie otrzymał tej posady. W roku 1952 otrzymał nominację i pozytywne opinie do objęcia stanowiska kierownika Katedry Architektury Budowli Przemysłowych we Wrocławiu. Bolesław Szmidt aktywnie uczestniczył w życiu akademickim jeszcze kilka lat po odejściu na emeryturę w 1978 roku przede wszystkim jako promotor prac dyplomowych.

Oprócz pracy naukowo-dydaktycznej i praktyki projektowej, Bolesław Szmidt udzielał się również w pracach społecznych i organizacyjnych. Był czynnym członkiem Stowarzyszenia Architektów Polski SARP, w którym pełnił w latach 1952–1955 funkcję prezesa Oddziału Warszawskiego SARP.

Edukacja architektoniczna według Bolesława Szmidta

Głównym zagadnieniem jakim kieruje się Bolesław Szmidt w ustanowieniu programów nauczania oraz w swoich poglądach na temat edukacji architektonicznej jest profil architekta i cech jakimi powinien charakteryzować się projektant oraz propedeutyką zawodu architekta. W związku z tym programy nauczania w opinii Szmidta powinny odpowiadać bieżącym potrzebom społeczeństwa, kraju lub gospodarczym, a także mieć charakter praktyczny nawiązujący do bieżących metod projektowych i budowlanych.

W pracach Rady Zarządu Głównego SARP Bolesław Szmidt zwraca uwagę na problemy kadry nauczającej³. Jednym z zauważonych przez niego zjawisk jest dekoncentracja pracy profesorskiej, polegająca na nadmiernym obciążeniu kadry ilością studentów przypadających na osobę profesora. Zjawisko to uniemożliwia połączenia teorii projektowania z praktyką, powodując nadmiar zajęć o charakterze audytoryjnym i redukując czas pracy indywidualnej ze studentem w metodzie pracownianej – projektowej, co stanowi zaprzeczenie pracy architekta. W komisji ustanowiony został również wniosek, że uczelnie powinny zapewniać odpowiednie miejsce pracy studenta przy jednoczesnej możliwości wymiany myśli i poglądów pomiędzy studentami oraz studentami a prowadzącymi, co pozwoliłoby na wzmocnienie zainteresowania pracami projektowymi innych uczniów⁴. Członkowie Rady zwracają uwagę przy zagadnieniu pracy kadry nauczającej, że nieodzowną częścią działalności kadry dydaktycznej powinna być również praktyka projektowa nauczycieli. W celu usprawnienia funkcjonowania kadry zarówno w środowisku uczelnianym – teoretycznym i projektowym – praktycznym, powinny zostać ustanowione dodatkowe pracownie projektowe w ramach szkół architektonicznych, co pozwoliłoby na lepsze wykorzystanie kadry i dobre zarządzanie pracą nauczycieli akademickich⁵.

Bolesław Szmidt zwraca uwagę, że właściwy system nauczania powinien wynikać z profilu architekta, którego opracowaniem powinna zająć się Rada oraz Zarząd Główny SARP wraz Komisją Urbanistyki i Architektury i innymi resortami odpowiedzialnymi za architekturę i budownictwo oraz szkolnictwo wyższe⁶. Ze względu na specyfikę pracy architekta oraz właściwe wykształcenie studentów pod kątem dalszych wyzwań architektonicznych, studia architektoniczne powinny odbywać się w samodzielnych Wyższych Szkołach Architektury, które pozwoliłyby na elastyczne i niezależne od innych kierunków na Politechnikach ustanowienie programów i zakresu studiów⁷.

W swoich obradach Rada Zarządu Głównego SARP zwraca również uwagę na konieczność właściwego przygotowania kandydatów na studia, którego nie jest w stanie zapewnić szkoła średnia w taki sposób jaki może mieć miejsce w przypadku innych dyscyplin naukowych. Postuluje przy tym konieczność utworzenia funkcjonujących przy wydziałach architektury szkół przygotowawczych na studia⁸. Podobnie powinny funkcjonować

3 *Komunikat SARP*, nr 10/1955, Komisja Wydawniczo-Prasowa Zarządu Głównego SARP, Warszawa 1955, s. 8.

4 *Ibidem*, s. 13.

5 *Ibidem*, s. 16.

6 *Ibidem*, s. 12–13.

7 *Ibidem*, s. 14.

8 *Ibidem*, s. 14–15.

dotatkowe kursy – studia uzupełniające dla absolwentów mające na celu pogłębienie wiedzy specjalistycznej, właściwej dla bieżących problemów gospodarczych i przestrzennych, np. odnoszących się do urbanistyki⁹.

Bolesław Szmidt w „Wstępie” opracowania „Zagadnienie studiów architektonicznych”¹⁰ zwraca szczególną uwagę na główne cele edukacji pod kątem profilu samego architekta. Wyróżnia trzy płaszczyzny, którymi należy kierować się w procesie dydaktycznym:

- Kulturalna – obejmująca zagadnienia estetyki, harmonii barw, warstwy plastycznej, ale też tradycji miejsca czy epoki¹¹;
- Wiedzy utylitarnej – obejmująca przede wszystkim zagadnienia humanistyczne, takie jak potrzeby społeczne i rodzinne, ale także „wiedzę zwyczajową” oraz współczesnych możliwości technicznych, nie tylko budowlanych, które umożliwiają aranżację przestrzeni zgodnie wartościami utylitarными¹²;
- Wiedzy konstrukcyjnej – obejmujący wiedzę i świadomość architekta o sposobie funkcjonowania każdego elementu w projektowanym założeniu¹³;

Na podstawie analiz trzech polskich Wydziałów Architektury¹⁴ oraz czterech zagranicznych¹⁵ szkół architektury Bolesław Szmidt formułuje wnioski dotyczące metod nauczania oraz wskazuje kierunek jaki powinny obrać ośrodki akademickie kształcące architektów. W swoich analizach szczególnie skupił się na programach nauczania i proporcjach zajęć różnego rodzaju w danej szkole oraz na aspekcie praktyki zawodowej jaką powinien odbyć student architektury. Jedną z podstawowych wad systemów edukacji architektonicznej, na którą wskazuje Szmidt jest nadmierne rozdrobnienie zajęć, które nie stanowią spójnego zespołu przedmiotów oraz wprowadzenie zbyt dużej ilości zajęć uzupełniających i pomocniczych, które ilościowo dominują na przedmiotami zasadniczymi – kierunkowymi. W związku z tym prowadzone zajęcia powinny znajdować się w równowadze pomiędzy poszczególnymi płaszczyznami pracy architekta. Bolesław Szmidt zwraca również uwagę na aktywizację studentów w dwóch aspektach – naukowym, polegającym na opracowaniu przez studentów wspólnie z nauczycielami materiałów naukowych oraz na aspekcie praktycznym – polegającym na wprowadzeniu wycieczek, pomiarów terenowych, studiów i wywiadów terenowych, które pozwalałyby na lepsze zapoznanie się z zagadnieniem projektowym.

Kwestie nauczania architektury poruszone zostały na II Kongresie Nauki Polskiej w 1973 roku w Warszawie przez Bolesława Szmidta i Witolda Cęckiewicza¹⁶. W opracowaniu ponownie została zwrócona uwaga na sposób funkcjonowania i pracy kadry naukowo-dydaktycznej, który ma bezpośredni wpływ na jakość kształcenie architektonicznego. Nieodzowną dziedziną życia akademickiego powinno być pośrednie lub bezpośrednio uczestnictwo w procesach inwestycyjnych, a tym samym zapewnienie kontaktu pomiędzy teorią a praktyką kadry naukowej. Została jednak podniesiona kwestia ograniczania praktyki projektowej, szczególnie młodej kadry, a tym samym ograniczania możliwości rozwoju umiejętności i aktualizacji wiedzy, co ma również negatywny skutek na proces dydaktyczny¹⁷. Jednocześnie program studiów architektonicznych w opinii Szmidta i Cęckiewicza powinien być elastyczny i wynikać z bieżących potrzeb gospodarki. Tym samym nauczanie architektoniczne powinno być skierowane na system problemowy – seminaryjny lub projektowy, a nie audytoryjny – wykładowo-ćwiczeniowy¹⁸.

9 Ibidem, s. 15–16.

10 B. Szmidt, *Zagadnienie studiów architektonicznych*, maszynopis, około 1947 r., źródło: Biblioteka Politechniki Warszawskiej, sygn.. GPIM-III.011472-K.

11 Ibidem, s. 1.

12 Ibidem.

13 Ibidem, s. 2.

14 Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, Wydziału Architektury Politechniki Lwowskiej oraz Polskiej Szkoły Architektury w Wielkiej Brytanii, ibidem, s. 2–5.

15 Architectural Association School of Architecture w Londynie, Harvard University: Graduate School of Design (USA), brytyjska School of Architecture przy Uniwersytecie w Liverpoolu, Ecole Supérieure des Beaux-Arts w Paryżu, ibidem, s. 5–6.

16 B. Szmidt, W. Cęckiewicz, *Stan i perspektywy rozwojowe architektury*, [w:] *II Kongres Nauki Polskiej. Materiały i dokumenty*, Tom II, Wydawnictwo PAN, Warszawa 1974, s. 982–996.

17 Ibidem, s. 989.

18 Ibidem, s. 994.

Nauczanie w Polskiej Szkole Architektury w Liverpoolu 1942–1946

Polska Szkoła Architektury w Liverpoolu powstała w 1942 roku przy brytyjskim The School of Architecture na Uniwersytecie w Liverpoolu. Inicjatorami szkoły byli polscy żołnierze – wykładowcy przedwojennych uczelni – Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej i Politechniki Lwowskiej¹⁹. Szkoła w swoim programie stanowiła połączenie programów obu polskich wydziałów oraz programu brytyjskiego, który we wczesnych latach studiów nie różnił się znacząco od polskiego toku studiów²⁰. Program studiów dostosowany był w taki sposób, aby przygotować kadrę architektów do powojennej odbudowy kraju²¹.

Bolesław Szmidt prowadził zajęcia z projektowania architektonicznego na trzecim i czwartym roku studiów. Tematy prac oraz sposób ich opracowania był zgodny z podstawowymi założeniami programowymi szkoły – łatwej adaptacji projektów do warunków odbudowy kraju. W praktyce oznaczało to zastosowanie uniwersalnych rozwiązań z wykorzystaniem myśli i technologii modernizmu w powiązaniu z tradycjami budowlanymi w Polsce. Na trzecim roku opracowywane były obiekty mieszkaniowe oraz obiekty usług podstawowych, na wyższych latach obiekty użyteczności publicznej.

Ryc. 1. Męska Szkoła Średnia, 1944 proj. M. Płachta (źródło: Archiwum Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn. 13919)

Boys High School, 1944 proj. M. Płachta (source: Archiwum Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn. 13919)

Powstające pod kierunkiem profesora Bolesława Szmidta projekty odpowiadały na stawiane przez niego postulaty dotyczące dostosowania programu edukacyjnego do bieżących problemów w czasie wojny. Również projekty dyplomowe powstawały jako możliwe do ścisłej adaptacji do powojennych realiów w kraju²². Ponadto Bolesław Szmidt, w miarę swoich możliwości organizował spotkania ze specjalistami różnych dziedzin, mających na celu zapoznanie studentów z potrzebami przyszłych odbiorców projektowanych obiektów, np. z Dyrektorem Polskiego Radia M. Eydziatowiczem²³.

Ze względu na braki kadrowe oraz ograniczony zasób materiałów dydaktycznych w języku polskim, część materiałów takich jak skrypty czy opracowania monograficzne powstawało przy udziale studentów. Takie działania, oprócz odciążenia kadry dydaktycznej, pozwalały na lepszą i skuteczniejszą naukę studentów. Jednocześnie praca nad materiałami stanowiła lekcję warsztatu naukowo-akademickiego i odpowiedzialności studentów za przygotowywane później materiały.

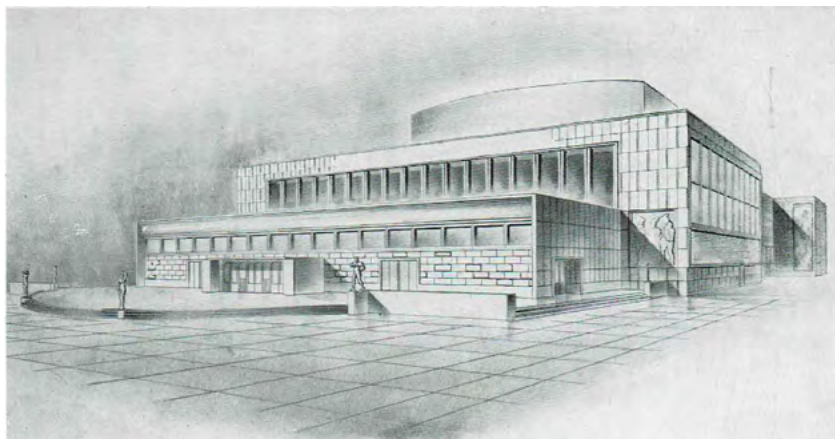
19 P. Kaniewski, *Polska Szkoła Architektury w Wielkiej Brytanii 1942–1955*, Wydawca Marek Woch, Warszawa 2103, s. 77–78.

20 *Prospectus of The Liverpool School of Architecture, Session 1943–1944*, University Press of Liverpool, Liverpool 1943, źródło: Archiwum Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn. 7235.

21 E. Przesmycka, W. Jabłoński, *Studia w Polskiej Szkole Architektury w Liverpoolu 1942–1946*. Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych, 13(4), s. 60.

22 Szmidt B. (red.), Korzeniewicz W. (red.), *The Polish School of Architecture 1942–1945*, The University of Liverpool, Liverpool 1945., s. 196.

23 E. Przesmycka, W. Jabłoński, *op. cit.*, s. 59.

Ryc. 2. Praca dyplomowa – Teatr miejski w Warszawie, 1944 proj. M. Nowakowski (źródło: Szmidt B. (red.), Korzeniewicz W. (red.), *The Polish School of Architecture 1942–1945*, The University of Liverpool, Liverpool 1945., s. 231)

Thesis Design – Municipal Theater in Warsaw, 1944 proj. M. Nowakowski (source: Szmidt B. (red.), Korzeniewicz W. (red.), *The Polish School of Architecture 1942–1945*, The University of Liverpool, Liverpool 1945., s. 231)

Nauczanie na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej 1952–1978

Bolesław Szmidt od 1952 roku tworzył Katedrę Projektowania Budowli Przemysłowych, przekształconej później w Zakład Architektury Budowli Przemysłowych. Zajęcia w ramach działalności dydaktycznej katedry realizowane były zgodnie z poglądem profesora na praktyczny aspekt nauki projektowania w formie ćwiczeń projektowych oraz wykładów przyjmujących formę seminariów. Ćwiczenia obejmowały dwa zadania projektowe – zagospodarowanie przestrzenne zakładu przemysłowego i opracowanie koncepcji obiektu przemysłowego wraz z detalem²⁴. Proces dydaktyczny opiera się na rozwijaniu u studentów samodzielnego dochodzenia do rozwiązań projektowych, zamiast autorytarnych instrukcji. Projekty przedstawiane były w sposób zbliżony do technicznego projektu, bez nadmiernego wykorzystania ekspresyjnej grafiki w celu nadania fałszywego odbioru zaprojektowanej architektury²⁵.

Podobną postawę Bolesława Szmidta jako nauczyciela potwierdzają wywiady przeprowadzone z współpracownikami profesora. Profesor Wręczycki wspomina wysoką kulturę osobistą Bolesława Szmidta również w kontakcie ze studentami. Prowadzone przez Szmidta korekty i konsultacje miały zachęcać studenta do pogłębiania swojej wiedzy, a nade wszystko umiejętności, poprzez samodzielne dochodzenie do rozwiązań projektowych, nierzadko wielowariantowych.

O wybitnych osiągnięciach dydaktycznych profesora Bolesława Szmidta świadczą dwie nagrody oraz trzy wyróżnienia w konkursie im. Stanisława Nowickiego i Stanisława Skrypija dla projektów dyplomowych opracowanych pod jego kierunkiem. W roku 1966, Doroczną Nagrodę otrzymał Erhard Kloza za projekt „Wytwórni Filmów Fabularnych” przede wszystkim za kompleksowe rozwiązanie problemu projektowego poprzedzone prawidłowo opracowanymi studiami przygotowawczymi. Jury konkursowe uznało projekt za dzieło jednorodne, zrównoważone w kontekście plastyki obiektu, funkcji i kształtowania otoczenia obiektu – jego zespolenia z otoczeniem²⁶. Praca charakteryzuje się w związku z tym podstawowymi cechami architekta określonymi przez Bolesława Szmidta w profilu architekta i jego edukacji.

Kolejnym projektem nagrodzonym w konkursie w roku 1972, odpowiadającym na postawione przez Szmidta podstawowe cechy działalności architektonicznej, jest projekt „Dzielnicy Wyższych Uczelni w Łodzi – Wydział Chemii” autorstwa Anny Wiśniowskiej. W projekcie rozwiązane zostały skomplikowane problemy wynikające z lokalizacji założenia urbanistycznego w sąsiedztwie centrum istniejącego, dużego miasta. W swojej opinii Jury konkursowe podkreśla jednolitość układu przestrzennego dla całego założenia z wykorzystaniem modułów przestrzennych. Równie spójnie rozwiązany został obiekt Wydziału Chemii z konsekwentnym stosowaniem układów modułowych przy jednoczesnym zachowaniu elastyczności formy²⁷.

24 H. Szubert (red.), Z. Bać (red.), *Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej 1949–1974*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1976.

25 Ibidem.

26 *Nagroda im. St. Nowickiego i St. Skrypija 1966 r.*, [w:] *Architektura*, nr 1/230, Warszawa, 1967, s. 31–32.

27 *Doroczna Nagroda SARP im. Architektów Stanisława Nowickiego i Stanisława Skrypija 1972 r.*, [w:] *Architektura*, nr 10/299, Warszawa, 1972, s. 326–329.

Ryc. 3. Dzielnica Wyższych Uczelni w Łodzi, fragment planu zagospodarowania terenu, 1971 proj. A. Wiśniowska (źródło: *Doroczna Nagroda SARP im. Architektów Stanisława Nowickiego i Stanisława Skrypija* 1972 r., [w:] *Architektura*, nr 10/299, Warszawa, 1972, s. 328)

Higher Education District in Łódź, fragment of the land development plan, 1971 proj. A. Wiśniowska (source: *Doroczna Nagroda SARP im. Architektów Stanisława Nowickiego i Stanisława Skrypija* 1972 r., [w:] *Architektura*, nr 10/299, Warszawa, 1972, s. 328)

Wnioski

Bolesław Szmidt odegrał bardzo ważną rolę w historii współczesnej architektury polskiej, nie tylko w kontekście jego twórczości, ale także w kontekście prowadzonej przez niego działalności dydaktycznej. Jego rola jako nauczyciela, tradycje naukowo-dydaktyczne kontynuowane były również przez jego uczniów i doktorantów, między innymi prof. Elżbietę Trocką-Leszczynską, prof. Stanisława Sołowija, prof. Zygmunta Wręczyckiego, dr Tadeusza Maszkiewicza, prof. Henryka Lewulisa²⁸, prof. Leszka Malugę²⁹.

Poprzez pracę i działalność związaną z Polską Szkołą Architektury w Wielkiej Brytanii wpływ Bolesława Szmidta sięga również poza granice kraju. Wielu z absolwentów ze względu na sytuację geopolityczną w Polsce, nie zdecydowało się na powrót do kraju i kontynuowało karierę przede wszystkim na Zachodzie³⁰. Część z nich podejmowało również zawodowy kierunek naukowo-dydaktyczny, łącząc go z pracą projektową, zgodnie z poglądami profesora na temat pracy architekta, nie tylko w kontekście przyuczenia do zawodu.

Na podstawie życiorysu Bolesława Szmidta, jego poglądów architektonicznych i na temat procesu dydaktycznego, można zauważyć istotną rolę jaką w edukacji architektonicznej pełni kadra dydaktyczna – jej przygotowanie do procesu dydaktycznego i podejmowanych inicjatyw edukacyjnych, a także wiedzy i umiejętności praktycznych.

Pomimo upływu lat od ostatnich przytoczonych w niniejszym artykule wypowiedzi profesora Bolesława Szmidta, jego postulaty wydają się nadal aktualne. Architektura i urbanistyka wymagają praktycznego podejścia o bardzo różnorodnej problematyce funkcjonalno-formalnej obiektu oraz jego lokalizacji. Stąd też właściwym jest sposób prowadzenia zajęć jako projektowych i seminaryjnych, bazujących na podstawach teoretycznych przekazanych na zajęciach audytoryjnych. Niemniej istotne w tym kontekście są wizje lokalne i badania terenowe połączone z wywiadem, mające na celu właściwe zrozumienie sposobu funkcjonowania danego typu obiektu i zagospodarowania terenu, a tym samym zrozumienia problemu projektowego.

Ponadto, edukacja architektoniczna wymaga elastyczności związanej z bardzo dynamicznie rozwijającym się światem szczególnie w kontekście technologicznym, społecznym i gospodarczym. Nowe problemy wynikające z globalizacji i transferu technologii, półproduktów, sił roboczych, wskazują na konieczność stosowania również elastycznych form w architekturze i urbanistyce. Jednocześnie poprzez edukację na płaszczyźnie wiedzy użytkitarnej, student sam powinien zauważać problemy bieżące kraju i społeczeństwa, a także samodzielnie dążyć do rozwijania i weryfikacji swojej wiedzy ogólnej.

28 A. Chmielewski (red.), *Wrocławskie środowisko akademickie. Twórcy i ich uczniowie 1945–2005*, Ossolineum (Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo), Wrocław 2007, s. 563.

29 Źródło: rozmowy przeprowadzone z prof. Leszkiem Malugą.

30 P. Kaniewski, *op. cit.*, s. 162–210.

Bibliografia

- [1] Chmielewski A. (red.), *Wrocławskie środowisko akademickie. Twórcy i ich uczniowie 1945–2005*, Ossolineum (Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo), Wrocław 2007.
- [2] Kaniewski P., *Polska Szkoła Architektury w Wielkiej Brytanii 1942–1955*, Wydawca Marek Woch, Warszawa 2013.
- [3] Przesmycka E., Jabłoński W., *Studia w Polskiej Szkole Architektury w Liverpoolu 1942–1946*. Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych, 13(4), 2017, 52–61.
- [4] Szubert H. (red.), Bać Z. (red.), *Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej 1949–1974*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1976.
- [5] Szmidt B. (red.), Korzeniewicz W. (red.), *The Polish School of Architecture 1942–1945*, The University of Liverpool, Liverpool 1945.
- [6] Szmidt B., *Zagadnienie studiów architektonicznych*, maszynopis, około 1947 r., źródło: Biblioteka Politechniki Warszawskiej, sygn.. GPIM-III.011472-K.
- [7] Szmidt B., W. Cęckiewicz, *Stan i perspektywy rozwojowe architektury*, [w:] *II Kongres Nauki Polskiej. Materiały i dokumenty*, Tom II, Wydawnictwo PAN, Warszawa 1974, s. 982–996.
- [8] *Komunikat SARP, nr 10/1955*, Komisja Wydawniczo-Prasowa Zarządu Głównego SARP, Warszawa 1955.
- [9] *Nagroda im. St. Nowickiego i St. Skrypija 1966 r.*, [w:] *Architektura*, nr 1/230, Warszawa 1967, s. 31–33.
- [10] *Doroczna Nagroda SARP im. Architektów Stanisława Nowickiego i Stanisława Skrypija 1972 r.*, [w:] *Architektura*, nr 10/299, Warszawa 1972, s. 326–329.

Źródła archiwalne

- [1] Archiwum SARP,teczka *Bolesław Szmidt – wystawa*, Szkic biograficzny, s. 7.
- [2] *Prospectus of The Liverpool School of Architecture, Session 1943–1944*, University Press of Liverpool, Liverpool 1943, źródło: Archiwum Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn. 7235.
- [3] *Teczka Mieczysław Płachta*, Archiwum Muzeum Architektury we Wrocławiu, sygn. 13919.

Architectural education according to the didactic thought of professor Bolesław Szmidt

Abstract: The article presents the views and didactic methods of professor Bolesław Szmidt based on the reports and results of the professor's work in SARP committees and other sources, and on the basis of didactic materials, student projects developed under the supervision of Bolesław Szmidt. The article uses traditional research methods: analysis of available archival materials, literature studies, and interviews with the associates and graduates of the professor. An attempt was made to characterize the didactic methods and the didactic process in the field of Architecture, which should be applied according to Bolesław Szmidt.

Key words: architectural education, Bolesław Szmidt, Polish School of Architecture, Faculty of Architecture, Wrocław University of Technology